

звідки чути кроки [4, 388]; *Минулого тижня взагалі стояла в тамбурі, куди хтось втелює ще й свій велосипед...* [4, 373]; *Я пам'ятаю ті дні, коли СРСР вводили війська в Чехословаччину...* [4, 89].

Присубстантивно-атрибутивні складнопідрядні речення, що функціонують у художньому тексті, можуть бути самостійними або функціонувати у складі багатокомпонентного складнопідрядного речення (найчастіше з послідовною підрядністю). Напр.: *Бугай й Ориська насмерть вчаділи в легковій машині голови, яку аж через три дні по тому знайшли на тупикувій дорозі, що вела до польового озера* [4, 212].

Трапляються випадки, коли такі синтаксичні конструкції ускладнюються не лише підрядними частинами. Напр: *Але на «всі гроші» вийшло тільки два пломбіри, які ми тут же, в буфеті (як я зрозуміла, так дивно називалася маленька продуктова крамничка, в якій, окрім прилавка, стояли ще кілька столиків зі стільцями) із неабияким задоволенням з'їли* [4, 51]. Маємо приклад речення, ускладненого вставленою конструкцією, в якій також функціонує підрядне речення нерозчленованої структури. Наявність таких ускладнених комунікативних одиниць у тексті свідчить про широкий спектр авторських виражальних можливостей.

Препозиція підрядних атрибутивних частин невласлива цим реченням. Найтиповішою і найбільш поширеною є постпозиція. Напр.: *Вдома на столі щовечора старалася розгорнути зошити на тих сторінках, де красувалися розкішні «п'ятірки»* [4, 115]. Майже в третині виявлених нами речень підрядна частина знаходиться в інтерпозиції. Напр: *Хресна, яка допомагала нам збирати врожай, теж докинула своїх п'ять копійок...* [4, 57]. Така позиція посилює відцентрові тенденції в середині головної частини (оскільки розчленовує та постає вкрапленням чужорідності) і водночас посилює доцентрові зв'язки у структурі складного речення (характеризується певний компонент головної частини): *Та вчителька математики, якій прозивалися Шім-Вішім, захоплено сказала про мене Світлані Яківні* [4, 154].

Отже, проаналізувавши присубстантивно-атрибутивні складнопідрядні речення з роману О. Слоньовської «Дівчинка на кулі», можемо зробити висновок про те, що авторка доволі часто послуговується ними у своїй художній творчості. Вона використовує весь стилістичний потенціал таких конструкцій, адже маємо речення із синсемантичними й автосемантичними словами. Підрядна частина пояснює базові елементи із найрізноманітнішою семантикою. Використовуються різні засоби зв'язку, з яких перевага надається сполучним словам – *який, котрий, що*. Як бачимо, речення цього типу не залишені поза увагою і активно функціонують у художніх текстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення / Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. – К.: Наукова думка, 1983. – 219 с.
2. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : Синтаксис : монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
3. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання / Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.
4. Слоньовська О. Дівчинка на кулі: роман / Ольга Слоньовська. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2012. – 400 с.
5. Сучасна українська мова / [за ред. О. Д. Пономарева]. – К.: Либідь, 1997. – 400 с.
6. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / [за ред. І. К. Білодіда]. – К.: Наукова думка, 1972. – 515 с.
7. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / К. Ф. Шульжук. – К.: Академія, 2010. – 408 с.
8. Ющук І. Л. Українська мова: [підручник] / І. Л. Ющук. – К.: Либідь, 2003. – 639 с.

Волохата О.

Науковий керівник – проф. Вільчинська Т.П.

ПОЕТИКА ДІЄСЛОВА У ТВОРЧОСТІ Д. ПАВЛИЧКА

Домінанта думки впливає із внутрішньої природи таланту, вона визначає і одну з найхарактерніших прикмет поезії Д. Павличка. Творчість письменника надзвичайно багатогранна, вона є переплетенням глибокої думки-істини та емоцій людини. В. Земляк у статті «Павличко сьогодні» зауважує, що поет, розвиваючись з самого початку як поет думки, тепер все очевидніше єднається з поезією настрою...» Поєднання думки і настрою у його творах, за словами М. Ільницького, — бездоганне, оскільки читач не відчуває певної дисгармонії, навпаки поезія створює такі почуття, які опановують людиною, а «думка збагачується емоційною глибиною, психологізується» [7, с. 580].

Актуальність теми повідомлення визначається тим, що поетика дієслова загалом і в творчості Д. Павличка зокрема не є достатньо дослідженою. Мета статті полягає в аналізі семантико-функціональних особливостей дієслова, його текстотвірному потенціалу та його ролі як значущого структурного елемента в поетичній мові художніх текстів збірки Д. Павличка «Поклик». Під час дослідження як основний було використано контекстно-семантичний метод.

В індивідуальному поетичному просторі поета велику роль відіграють дієслова. На думку П. Дудика, «стилістична потужність дієслів міститься і в їх семантиці, і в розгорнутій системі морфологічних форм — способових, часових... Чим більше автор використовує дієслів, тим значнішою є динаміка художнього тексту, його енергія, стилістична виразність» [5, с. 202]: *Щоб світило нам сонце справедливе й розумне, /*

Щоб були ми безсмертні від коліски до трумни, / Щоб ми, зглибивши всесвіт, повертались додому, / Воскресали в народі, як весна, молодому [14, с. 99].

У художніх текстах стилістичну вагу має не кількість вживаних у ньому дієслів, а їхні естетичні їх якості, точність добору і контекст, в якому вони перебувають [10, с. 158]. Як відомо, багатство значень дієслова зумовлюється різноманітністю не лише відтінків змісту, а й його синтаксичних зв'язків, тобто здатністю створювати нові словосполучення, які закладені в дієсловах. Вступаючи у різні синтаксичні зв'язки [4, с. 185], дієслово набуває неоднакових відтінків значень або й нових значень: *До Дніпра я приходжу вмивати свій зір... / До Дніпра я приходжу, немов до мольби...* [14, с. 141]; *Я встаю серед бурі і грому, / У кровавих загравах огні! / Я встаю одинокий...* [14, с. 37]; *І я помітив, як ти грубо / Топтала колоски пшениці... / Топтала і не чула крику / Тих колосочків...* [14, с. 41].

Стилістичні ресурси категоріальної системи дієслова колоритно проявляється в поетичних творах Д. Павличка. До основних ознак належать:

- варіантні форми дієслів (повні та скорочені): *Ми прагнемо слова — не зітхання... Та ми встаєм з Твої муки...* [14, с. 54]; *Сплатимо його із крові й поту...* [14, с. 57].
- фонетичні варіанти форми інфінітива: *Його не купить, ні найнять!* [14, с. 37]; *Та я повинен виграти двобій...* [14, с. 62].
- форми зворотньо-середнього стану: *Піднімаюсь, хоч важко без вас...* [14, с. 37]; *Та ламалися тільки болючі кілі...* [14, с. 42]; *Не бійсь нічого, доки я з тобою...* [14, с. 44]; *О, як боялися святі отці...* [14, с. 45].
- специфіка аналітичних форм наказового способу: *Хай полетить за сині кряжі...* [14, с. 40]; *Хай підносять очі люди ниці, / Хай в незрячих більма погорять!* [14, с. 57].
- відтінки значення дієприкметникових та дієприслівникових зворотів [4, с. 164]: *І коні, ведучи вогонь, летіли...* [14, с. 64]; *Боюся, що, землею вкритий...* [14, с. 120].

Особливо різноманітно виявляються стилістичні можливості категорії роду дієслова у поезіях Д. Павличка. О: Пономарів зазначає, що замінюючи одну родову форму на іншу, можемо створити пестливо-голублячий тон, відтінок пошани, милування; виявити співчутливе, прихильне або навпаки — негативне, зневажливе ставлення. Найяскравіше простежуємо цю зміну на прикладі середнього роду: *Уночі до моря я прибіг, / А воно ридало біля ніг моїх...* [14, с. 48].

Категорія числа дієслова визначається через пошанну множину у формі другої особи множини: *Пане, купуйте ялинку, — / Гляньте-бо, гарна яка!* [14, с. 38]; *Навчіть перо тримати, друже мій... / Навчіть мене трудитися до смерті...* [14, с. 70].

Особливістю поезики дієслів наказового способу другої особи однини є те, що Д. Павличко в межах однієї поезії може використовувати стилістично забарвлені дієслова з максимальною експресією. Наприклад: *Збагни, долети, вросли, вирви, спіткнись-пошпотаєш, розбий, не гнись, доглянь, радій, уздри, знай, неси, не шукай, не чекай, візьми, відчуй, бережи, стулай, роди, розчав, затям* [14, с. 52]. Характерним є те, що ці дієслова не лише становлять каркас поезії «Кожному (і собі) читачеві Лесі Українки», а й налаштовують читача на рух, постійну динаміку розвитку подій у просторі від України до Європи. Кожне дієслово апелює до почуттів читача, до його волі, кульмінаційним є дієслово «затям», що звучить як своєрідний заповіт письменника. Для забезпечення піднесеності, урочистості в поезії використовується стара архаїчна форма дієслова *бути*: *Бо ти не єсть жебрак сліпий!* [14, с. 52]. Також з цією метою автор уживає старослов'янізми: *Усе, що сховане, уздри...* [14, с. 52]; *Нехай ніхто не вздрить в моїх очах / Дороги нашої скорботний жаж!* [14, с. 104].

Проаналізувавши досліджувальну поезію, ми виявили, що найуживанішими є дієслівні форми дійсного та форми наказового способу: (першої та другої особи однини теперішнього часу): *Я паду і встаю потім знову...* [14, с. 37]; *Розбий свої тендітні стопи / У скелях дум її — розбий...* [14, с. 52].

Транспозиції у межах категорії особи, часу і способу дають змогу висловлювати у розмовній мові часом дуже тонкі відтінки значень (вираження суб'єктивної оцінки). Так, дієслова першої особи однини можуть замінюватись формами третьої особи однини, коли мовець характеризує себе як сторонню, третю особу. Це надає мові відтінку твердості, впевненості, а часом урочистості: *Хто я такий? Савло чи вже Павло, / Що мстить своїй душі за давнє зло? / Два імені? Та не мені...* [14, с. 104].

Порівняно з першою особою однини форма другої особи абстрактніша, тому вона часто набуває узагальненого характеру: *Не маєш ти на похоронні сліз, / Не маєш пісні на еєсіплі!* [14, с. 43].

Відтінок експресивності має теперішній історичний час. Він надає розповіді виразності, жвавості. Події ніби відбуваються на очах читача та слухача. За допомогою форм теперішнього часу оповідач може переноситися думками в минуле і відтворювати їх у вигляді спогадів: *Я мрію купити із замками лещета! / Соловейком співаю на морозній поросі, / Тремчу від студені, як бідна трепета. / Заколядував я два золоті... / Де мою коляду Благословляла Пречиста Мату...* [14, с. 59]. Дієслово *Благословляла* вказує на те, що дія відбувалася в минулому, але автор згадує про своє дитинство в теперішньому часі.

Форми минулого часу у поетичних текстах Д. Павличка можуть набувати значення теперішнього чи майбутнього часів: *Мій болю, я вже посивів, / А ти ще не переболів, / Я вже потріскав, як скала, / А ти ще не спалився дотла, / Я перебачив стільки див, / А ти ще не пересудив, / Не перемучив, не дожер / Мого серця дотепер!* [14, с. 97].

У досліджуваних текстах дієслово виступає засобом творення різних стилістичних тропів та фігур. Найяскравіше себе проявляють метафори, повтори, рефрени, порівняння, градація висхідна та спадна, антитези.

Дослідники творчості Д. Павличка особливу увагу звертають на те, як «чітко в деталях і з відчуттям гармонії цілого видобуває поет свої поширені метафори, в основі яких завжди не просто цікаві самі собою

спостереження чи зіставлення, а саме думка, роздум, увінчаний висновком, або конкретне, так само чітко виражене почуття» [13, с. 147]. Насамперед це стосується дієслівних метафор, у яких один член (другий) виражений дієсловом з переносним значенням. Однак треба пам'ятати, що переносність значення сприймається тільки на рівні його сполучуваності з іменником (першим членом метафори): *Та слово не зрадить; прокинулись болі; замерзнуть очі твого дому; море спить; душа у слово перейшла; згорає від слюзої роса; моя душа над снігом стала* [14, с. 37, 39, 144-145].

У поезії Д. Павличка метафоричні структури можуть розростатися на все речення, створюючи блок висловів чи уривок тексту. Наприклад: *Минуло сорок літ. Послухайте — / Шумить живиця, / Співає сонце, як відданиця, / А вітер гзиться* [14, с. 95]. Дієслівна метафора конкретизується на фоні обставин: *Вікна уже погасають, / Зорі тремтять в небесах. / Зашпори серце ламають, / Очі горять у слюзах.* [14, с. 39]. Проте не синтаксичною структурою речення зумовлюється метафора, а потребою конкретно-чуттєвої точності у мовному вираженні художнього образу [3, с. 335].

Повторюваними в досліджуваних текстах поезії є також дієслівні повтори. Аналіз поетичних текстів показує, що конструкції з лексичними повторами (повнозначних частин мови) виявляють стилістичну гнучкість і варіативність. Частота дієслівного повтору залежить від його категорійної семантики та ролі в структурно-семантичній організації висловлювання. Наприклад: *Будемо просити Ісуса, / щоб завтра перетворив його на воду, / бо чим ми будемо поїти маржину / і на чому будемо кулешу варити ?*" [14, с. 134]; *Заспівай кохачи... Благаю, / Бо з печалі біля тебе вмру. / Будь, як сонце, що встає з-за гаю, / Будь, як вітер, схований в яру...* [14, с. 131]; *Чую, чую закликання миле...* [14, с. 101]

Повтор засвідчує різноманітність своїх проявів у рефрені, стилістичній одиниці, яка забезпечує повторення групи слів, рядка або кількох віршованих рядків у строфах: *Ти зрікся мови рідної. Тобі / Твоя земля родити перестане... Ти зрікся мови рідної. Заріс / Твій шлях і зник у безіменнім зіпті... Ти зрікся мови рідної. Ганьба / Тебе зустріне на шляху вузькому...* [14, с. 43]; *Не вставайте, раби, / Якщо духу нема... / Не вставайте, сліпці, / Якщо зору нема... / Не вставайте, вожді, / Якщо згоди нема...* [14, с. 118]. Отже, дієслова здебільшого несуть смислове навантаження, але коли вони підсилюються повтором, то їх семантично-стилістична роль зростає.

Стилістична навантаженість дієслів проявляється також у здатності ставати складовою частиною порівняння. В основі порівняння лежать логічні операції виділення найсуттєвішої ознаки описуваного через пошук іншого предмета, для якого ця ознака стає виразнішою за допомогою дієслів. Наприклад: *А той, в кого нутро дуплаве, / Співає так, немов сичить* [14, с. 55]; *І спить тепер у курені з вінків / Так тихо, ніби Україна сниться* [14, с. 69].

Для створення експресивного тону, для інтригування читача автор використовує градацію дієслів як у висхідному, так і в спадному напрямках. Наприклад: *Я слухаю. / Я жду. / Не чути* [14, с. 54]; *Де не питають паспорта, ні мита — / Пускають правду, завертають лжу...* [14, с. 77]; *Не розріжуть нас, не розітнуть, / Навіть якщо на дрова / Мене в чужину продадуть* [14, с. 79]; *Галуззя рветься, падають підпори; / І вибуха вона, мов серце хворе...* [14, с. 81].

Особливу динаміку, експресію спостерігаємо тоді, коли дієслова творять таку риторичну фігуру, як антитеза, що полягає у зумисному підкресленому зіставленні двох протилежних, але пов'язаних між собою понять, ідей, образів для підсилення вражень, для більшої переконливості [11, с. 48]. В основі антитези — філософське розуміння світу як єдності протилежностей, які так вміло демонструє нам дієслово. Наприклад: *Нам шепочуть поліські діброви, / Нам чорнобильські села кричать...* [14, с. 117]; *Живем і помираєм ненароком, / Шукаєм правди, хоч вона страшна...* [14, с. 61]; *Мої думки страшні, можливо, найдорожчі... / Я їх перепишу і перекреслю знов...* [14, с. 136].

У ході дослідження ми переконалися у потужному морфолого-стилістичному потенціалі, оскільки з кожним новим вживанням посилюється дія дієслова, а також простежили, як проявляється поетика дієслова з погляду дієслівних категорій, компонентом яких стилістичних фігур воно є, тощо.

Усе проаналізоване дозволяє зробити висновок про те, що Д. Павличко майстерно використовує у свої творах дієслово: як з боку граматичних категорій, так із боку «найбагатшої стилістичної категорії» [12, с. 45].

Особливістю лірики поета є те, що він не лише репрезентує колоритні духовно-глибокі картини дійсності реальної чи ірреальної, але й намагається розкрити особливості психоемоційного стану ліричного героя, наводить, підштовхує читача на роздуми про сутність життя, про долю рідної держави і народу. Засобом, який активізує всі ці процеси, виступає дієслово з усіма його філігранними відтінками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови: навчальний посібник / Н.Д. Бабич . – Львів : Світ, 2003. – 432 с.
2. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія: підручник / О.К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. – К.: Либідь, 2001. – 488 с.
4. Горпинич В.О. Морфологія української мови: підручник для студентів вищих навчальних закладів / В.О. Горпинич. – К.: ВЦ "Академія", 2004. – 336 с.
5. Дудик П.С. Стилістика української мови / П.С. Дудик. – К.: Академія, 2005. – 368 с.
6. Земляк В. Павличко сьогодні / В. Земляк // Літературна Україна. – 1977. – 22 лютого.
7. Ільницький М. На перехрестях віку: у 3 кн. / М. Ільницький – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2009. – Кн. 1. – 838 с.
8. Ключек Г.Д. Поетика і психологія / Г.Д. Ключек – К.: Знання, 1990. – 48 с.

9. Кодак М.П. Поетика як система: літературно-критичний нарис / М.П. Кодак . – К.: Дніпро, 1988. – 159 с.
10. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови / А.П. Коваль . – К.: Вища школа, 1987. – 351 с.
11. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. – К.: Академія, 2007. – 752 с.
12. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилiстика української мови / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
13. Никанорова О. В мені землі моєї кров. (Сонети Дмитра павличка) / О. Никанорова // Література і сучасність. – К., 1982. – Вип. 15. – С. 147.
14. Павличко Д. Поклик: Збірка поезій / Д. Павличко. – Дрогобич: Коло, 2009. – 176 с. (Серія "Сто поезій")
15. Пентиліюк М. Культура мови і стилістика / М. Пентиліюк. – К.: Вежа, 1994. – 240 с.
16. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови / О.Д. Пономарів. – К.: Либідь, 1993. – 248 с.

Malanych Yu.

Supervisor – Lavrienko T.J.

THE CRIMINAL ELEMENTS IN O. HENRY'S SHORT STORIES «THE RANSOM OF RED CHIEF » AND «TICTOCQ»

O. Henry (William Sydney Porter) is a pen name of writer who is best known author of American novels. You could hardly find someone who has no favorite story by this writer. He has his own writing manner and exclusive style. You will never confuse him with another author. Most of his nearly 300 works of fiction show a mastery of mechanical plots, which build up to sharp, unexpected endings. This interesting elements brought into his works a feature of mystery. Most of O. Henry's stories are sentimental rather than psychologically deep. Yet his sympathy for human weakness and the naturalness of his characters makes his stories attractive for readers. O. Henry wrote in the language of common people.

The topicality of scientific article is a great importance of literary works by O. Henry because it has a big influence for successor writers of short stories not only in America but all over the world.

The objects of the scientific article are: to find out the mystery elements in O. Henry's works as significant future of writer's style.

The goal of our research is to investigate the ways, which were used by O. Henry to make the unexpected end in his story; to show the criminal item as a mean of detective sources for short stories. We have to establish the influence of author's personal life experience on this works.

William Sidney porter was born in Greensboro, North Carolina, on September 11, 1862. He left school when he was 16 and worked in his uncle's pharmacy. At nineteen Porter went to Texas. He changed a variety of jobs. While working as a bank Porter was falsely accused a humorous journal, which he called "The Rolling Stone". A year later, he moved to Houston, where he wrote for newspaper. In 1896, Porter was called back to Austin to stand trial on a charge of stealing funds from the bank. Although he might have been pardoned, he fled to Honduras. When he returned to Austin to the deathbed of his wife, he was arrested and imprisoned for three years. During this time he had fourteen stories published. Obviously, that period had a big influence on his next writing, in prison he heard about the adventures of a train-robbing cellmate, gave him material for stories of outlawry that ring with authenticity. By the way he even show the another side of criminal life in his stories, even offenders cause the reader's sympathy ("The Cop and the Anthem" - a tramp does everything possible to be arrested and put to prison because winter is approaching and he is homeless).

O. Henry worked out the various kinds of the short story: the monologue, the dialogue, the adventure story, the anecdote. His stories depict the lives of people belonging to different layers of society from businessmen to beggars. Social criticism in O. Henry's stories is very mild. The writer's interest is not in the social scene but in some unusual incidents in the lives of his heroes [5].

O. Henry's stories are based almost entirely on plot. Mood and character are of less importance. He was an entertainer; his aim was to amuse and surprise his readers rather than to analyze a human situation. Nevertheless, his stories attract the readers to this day. He is still living author. His love for humanity, for the common people, his critical attitude towards injustice appeal readers.

Of the more than 300 short stories written by William Sydney Porter under the pen name of O. Henry, about 50 of them were based on his life and times in the West. His story contains many of the elements for which O. Henry is widely known, including poor, working-class characters, a humorous tone, realistic detail, and a surprise ending.

We have to mention that O. Henry had no relation to the genre of classical detective stories because. The mystery novel has its own low of structure and exclusive feature.

B. Miller says: «Detective fiction is a well-known type of mystery novel, where in the reader observes a detective attempting to solve a crime, such as a murder or kidnapping, throughout the course of the plot» [1]. It is almost impossible to find something alike in O. Henry's stories. But mainly all his work was based on hidden investigation with difficult passages. Complicated story lines often turns and it is hard to be not confused with it. Moreover a great number of O. Henry's stories are characterized by unexpected ending. This confusing aspect makes the reader think of his works as a riddle that might be solved. The author lets us thing that we have figured out but we don't. He has something waiting for us at the end of the book. In this way writer makes the